TRAIAN T.

COŞOVEI

„Ninsoarea electrică"

Un poet foarte talentat este Traian T. Coşovei, unul din cîştigătorii concursului de debut din acest an de la *Cartea Românească,* cu volumul ***Ninsoarea electrică.*** L. Ulici nu l-a prea cruţat, în articolul lui de acum cîteva săptămîni, insinuînd lipsa originalităţii. De cîteva ori în articol, se vorbeşte, cu aerul că e o fatalitate, de reminiscenţe. Rostirea poetică ar fi de ucenic ascultător al lui Nichita Stănescu. Cele două exemple citate de critic sînt indiscutabile, dar cîte mai erau în tot volumul? Traian T. Coşovei nu e un poet din familia lui Nichita Stănescu, aşa că asemănările trebuiau considerate ca accidentale, în al doilea rînd, criticul scrie: *„Noutatea poeziilor sale se bizuie pe reordonarea unor calităţi vechi".* Ideea articolului este să asistăm la apariţia în poezie a unui „nou val", al anilor '80, şi că totdeauna asemenea „începuturi de timp poetic" se caracterizează prin aşezarea „într-o ecuaţie poetică comună" a unor proprietăţi „existînd disparat" mai devreme. S-ar putea susţine însă la fel de bine şi contrariul, şi anume că orice început e înainte de orice o ruptură, o negaţie. Descrierea, chiar, de către critic a procedeelor folosite de Traian T. Coşovei şi de noii poeţi (pe care însă L. Ulici nu-i cunoaşte de ajuns ca să se poată pronunţa atît de categoric, căci mulţi se află în pragul debutului) arată că „reordonarea" ar putea fi o sinteză destul de diferită de aceea din poezia deceniului imediat anterior: *„ reabilitarea realului în interiorul imaginarului, ca la suprarealişti, sancţionarea afectării intimiste, a lirismului pur, simultan cu ridicarea subiectivităţii într-un baroc cosmic ca în poezia anglo-americană din deceniul al treilea ţi propulsarea unei retorici sincopat-discursive, insinuante şi aluzive, ca la expresionişti",* într-adevăr, promoţia anilor '70 a cultivat în mare măsură lirismul pur, intimismul şi o scriitură manieristă, în special poeţii clujeni, dar nu numai ei, dovadă Cezar Ivănescu, Nicolae Ioana şi atîţia alţii. Faţă de aceştia, promoţia 80 (care mi se pare foarte interesantă şi, dacă nu va dezamăgi în alte privinţe, va putea da cîţiva buni poeţi) vine cu o redescoperire a realului şi a discursului, angajînd mai net poezia în social, moral, politic, neocolind „proza" (pe care premergătorii lor o ţineau în oroare), banalitatea, satira, didacticul, burlescul sau caricatura. I-am citit şi ascultat pe mai toţi, aşa încît nu risc nimic făcînd aceste generalizări. Impresia, greşită, a unora care s-au referit la aceşti poeţi este că ei sînt frivoli în ironie, superficiali şi negativist!. Din contra, e vorba de o angajare în problemele timpului

care, dacă nu va fi împinsă în şabloane şi lozinci, va putea avea rezultate excepţionale. Ei refuză tocmai evazionismul, livrescul şi maniera prea aluzivă, închei acest preambul, revenind la una din afirmaţiile, uşor pripite, a lui L. Ulici din citatul reprodus: despre ce poezie anglo-americană a deceniului trei să fie vorba? Mi se pare că e o informaţie după ureche. O anume influenţă a. poeziei americane e vizibilă la noii poeţi şi ea se explică în două feluri: prin epuizarea tradiţiei poeziei aşa-zis pure, care, de la Mallarme, şi simbolişti, a fost factorul principal în lirica noastră modernă: şi prin atracţia pe care tehnica, formele industrializării, maşina, automatul, computerul, robotul, încep să o exercite şi la noi. Poezia americană, mai puţin tributară tradiţiei puriste, a fost prin excelenţă una a vieţii moderne, glorificînd-o sau respingînd-o. Dar dacă la Traian T. Coşovei, şi nu numai la el, se simte această orientare, nu de poeţii americani ai deceniului trei trebuie să vorbim (Marianne Moore? Crane? promotorii obiectivismului de la revista *The Fugitives?),* ci, eventual, de aceia din „beat generation", de Kerouac, Ginsberg, care redescoperă retorica revoltei şi a furiei, sau (şi) de Charles Olson, Robert Bly şi ceilalţi care au profitat de zguduirea produsă de primii, rafinînd însă poezia, scutind-o de excesele de tot felul.

Lucrul, de altfel, cel mai semnificativ în *Ninsoarea electrică* constă în limbajul modern, în sensul vocabularului tehnic şi al sintaxei discontinui, orale (Olson se referea la „stâccato"-ul limbii vorbite), cinetice, pe de o parte, şi, pe de alta, într-o critică fără menajamente a tehnicizării vieţii, a roboţilor, a „coşmarelor climatizate". Aici este un paradox aparent şi anume că poetul îşi însuşeşte limbajul maşinilor, dar ca să le împroaşte cu sarcasmele sale. Mircea Dinescu, criticînd şi el tehnicizarea, o face într-un limbaj tradiţional. Dar e nevoie să observăm că prin maşină poetul înţelege de fapt tot ce se opune umanului, cu alte cuvinte că el îi atribuie un înţeles metaforic ce nu trebuie neglijat. Nu civilizaţia modernă, industrializarea, sînt puse în cauză, din nostalgia cine ştie cărei ordini ancestral-rurale, ca la Ion Gheorghe, ci substituirea sensibilităţii, a gîndirii, a nervilor şi sîngelui uman prin circuite integrate şi limbaje matematice. Nu e deci ironizat utilul robot, ci omul care începe să semene cu robotul, nu contra computerului scrie Traian T. Coşovei pamfletele sale lirice, dar contra individului ce nu gîndeşte cu capul său, lăsîndu-se „programat" şi manipulat: *„Ştiu, ştiu că totul e foarte tîrziu, / că totul se zbate între două discuri electrostatice, | dar ce-mi spuneţi voi? / îmi arătaţi o alcătuire de roţi dinţate | şi pîrghii şi-mi spuneţi: / iată, aceştia sînt părinţii tăi, / iată, aceasta este inima ta - ia-o şi poart-o mai departe /*

peste cioburile acestei aparenţe...". O viziune terifiantă este în ***Blestemata de roată,*** unde ţinta sarcasmului este „ticălosul sentiment cu mîner", viaţa şi iubirea trase pe roata dispreţului şi rutinei: *„Ah, ticălos de sentiment cu mîner. / Mi-e teamă să te mai strîng în braţe - / ai prea mult fier pe tine, prea mult material greu / tu, frumoasă roată dinţată, / tu, frumoasă roată dinţată lustruită / de strigătele celor peste care leneş ai trecut. / Tu, pe care atîţia l-au îmbrăţişat pentru ultima dată, | tu, îmbrăţişată cu urlet, vei trăi mai mult decît mine / dacă n-au să te pună să mesteci fier, l dacă n-au să te însoţească cu altă roată dinţată | să mestecaţi amîndouă făină albă | a oaselor mele, noaptea pe cer!".*

Poetul îşi intitulează cîteva poezii ***Stare de spirit,*** în fond, lungile, declamatorile lui poeme sînt nişte „stări de spirit" care reflectă traumatisme sufleteşti. Starea este refăcută din memorie: *„pentru mine care în această seară voi patina din memorie / pe gheaţa nehotărîtă a unei stări de spirit".* Un tînăr pare a vorbi despre sine şi despre ceilalţi, trepidînd de emoţie, într-o febră a cuvintelor. Ceea ce spune pare obişnuit, comun, dar în discurs frazele cele mai fireşti se întîlnesc cu afirmaţii bizare, absurde, într-un amestec tipic suprarealist. ***Requiem*** începe aşa: *„ Taică-meu şi-a vîndut şi apa din fîntînă / ca să scape de...".* Ceea ce urmează e însă surprinzător, iar paranteza de-a dreptul absurdă: *„...singurătate / (asta v-o spun pentru că am un văr care lucrează | la staţia de benzină)",* îndată se constituie şi simbolul: *„şi cu toate astea ne simţeam cu toţii / ca într-un ascensor oprit între etaje"* şi se creează atmosfera apăsătoare, senzaţia de claustrofobie: *„şi singuri, apăsînd, | apăsînd pe butoane, lovindu-ne cu coatele / izbindu-ne de pereţi, ca fluturii, noaptea, de lună".* Din nou poemul e întrerupt de o afirmaţie generală ce pare serioasă: *„ Viaţa îşi continuă cursul normal",* dar care îşi asociază rapid un termen depărtat, în acelaşi stil suprarealist: *„într-o tăcere întreruptă numai /de zgomotul cocoşilor de tinichea / răsuciţi de vînt pe acoperişuri".* Şi aşa mai departe. Banalul şi insolitul alternează în chipul cel mai neprevăzut. Poetul face de obicei o constatare, de aspect filosofic sau etic, cu un aer grav-amuzant (cam ca la Marin Sorescu), pune punct şi lipeşte o observaţie atît de precisă şi de banală, încît produce perplexitate, în ***Maşina de stropit străzile,*** după: *„ Am lăsat baltă orice încercare de a atinge perfecţiunea",* urmează fără tranziţie: *„ Trece/maşina de stropit străzile | dimineaţa la patru".* Discontinuitatea aceasta este un simptom al modernităţii. Omul-maşină e creaţia unei biologii mecanice, nu organice, legile evoluţiei, ale naturii, fiind contrazise. Sarcasmul liric constă şi în acest tip de asociere stranie a naturii cu

antinatura, a vieţii cu mecanismul, a vorbăriei cu pocnitura ţevii de eşapament, a sentimentului cu balanţa comercială, într-un ritm sacadat, rupt, de jazz: *„Aceleaşi nopţi cu pisicile deschizîndcutiile de conserve / în întunericul tandru al lăzilor de gunoi. / Clack, din palme, / clack, clack / la moara fericită a odihnei. | încercăm să fim oameni - balanţe comerciale, trenuri electrice / radioul ca o ţeava de eşapament, / cravata / şi rînjetul afectuos din oglindă".* Acest limbaj voit dezarticulat este, tot ironic, apărat de însuşi poetul în finalul poeziei sale: *„ Clack, din palme, / clack, clack la moara fericită a odihnei. / Clack, din palme, clack, clack şi trece | maşina de stropit străzile / peste tinerii sărutîndu-se prin parcuri. / Clack, din palme, / clack, clack' / Sourtout ne derangez pas je vous prie / la rondeur de mon demilangage...".* Lîngă nichel, roţi, biele, păsări mecanice, lacrimi şi ninsori electrice, îngeri de cauciuc, cîmpuri de fier, atomi de spaimă, silabe magnetice şi alte expresii aie reificării, pot fi găsite în versurile lui Traian T. Coşovei şi imagini mai clasice: *„nimfele somnoroase ale amiezii", „apoi o lumină de lună mă apasă încet pînă cînd | îi simt gustul pe limbă, pînă cînd / deasupra mea se opresc nori suspendaţi / din care vor coborî la noapte spiritele hoinare ale ploii", „ ceasuri de noapte cu acoperişurile oraşului / ca o grămadă de fluturi strînsă la lumina lunii".* Această alternare de registre stilistice nu e întîmplătoare. Sub nesecata inventivitate şi sub revoltele juvenile ale poetului, ghicim un suflet tandru, sentimental şi delicat, retractil şi singuratic, în cartea lui de debut nu sînt doar viziuni atroce ca acelea din *Cu mîinile curate* sau din *Lobotomia,* ci şi tristeţi subtile, iubiri, nostalgii, şi multă, multă îndoială: *„în ultima vreme rămăsesem tot mai singur / urmărind de la fereastră camioanele încărcate cu frunze | alunecînd spre marginea oraşului".*

(România literară, nr. 43, 1979)

„1,2,3 sau ..."

A doua carte a lui Traian T. Coşovei, cu un titlu ce pare inspirat de la o numărătoare dintr-un joc de copii *(l, 2, 3 sau...),* este ea însăşi un fel de recreaţie lirică a talentatului poet, care se amuză să ne spună o poveste *„ cu-o Infantă / şi-un verişor şi vreo cincisprezece mătuşi".* Scopul e să-i determine pe oamenii cu „inima şi sufletele înnodate", adică serioşi, să se copilărească. Din melancolia poetului (care zice *melanholic* ca şi: *pohte, nice, ploconeli* şi *osanale,* arhaizînd limbajul) se mai nasc şi un oraş şi un castel. Infanta, care este, se ştie, cea mai mică dintre copiii regilor spanioli, nu poate avea castele decît în

Spania, ceea ce, prin jocul cuvintelor, ne sugerează caracterul himeric al universului ei:,, *Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei l I-am adunat pe-aceştia şi le-am găsit un nume / într-un oraş pe care nu-l veţi afla în lume. / Pentru că, vezi, / dacă plictisul ridică o lume de gheaţă şi uimire | numai melanholia mea o face să respire. / Tu, cetitor, de-i vezi, nu te speria de ei, / nu sînt decît unu doi trei, / unu doi trei / unu doi trei".* Numărătoarea aceasta e şi ludică şi magică; cu ajutorul unor scamatorii sau al unor misterioase maşinării poetice, sînt date la iveală nenumărate alte lucruri, locuri, personaje şi întîmplări. De exemplu ,, *Unchiul Chiriac în giuvea aurită, - cu fumuri ale deşertăciunii şi păreri nebuneşti" sau „verişorul Anton".* Deoarece Infanta, din visurile căreia se năzăresc toţi aceştia, „îl citise pe Urmuz", începem să ne explicăm aspectul mecanomorf al făpturilor lirice, delicat suprarealiste *(„ iată-l şi pre Marchizul de Sade / cum trece strada fără umbrelă - / iată-l şi pe unchiul Chiriac / prins în sistemul bielă-manivelă...")*, ca nişte personaje de bîlci al deşertăciunilor, manechine, păpuşi, acrobaţi, saltimbanci, unde şi viaţa şi moartea sînt un uriaş şi vesel spectacol: *„ Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei — / Fiindcă, vezi, / în oraşul cu infante trase de sănii şi clini / mătuşile mergeau în coate şi-n mîini / adulmecînd urma Infantei prin grădină, prin parc, l dar Infanta fusese mîncată de pisica-ceasornic cu arc / pre care unchiul Chiriac o ascunsese subt pat — / Unchiul a fost — pe scurt — împachetat / şi trimis cu urale şi trompete, / artificii şi răpăituri de tobă - | Ah, sărut mina, doamna noastră/care tocmai v-aţi lăsat coasa la garderobă...".*

Ce sens au, la urma urmei, toate aceste peripeţii de carnaval sau copilăreşti, în felul ***Cărţii cu*** *Âpolodor* a lui Gellu Naum, dar şi cu asemănări cu poezia recentă a lui Şerban Foarţă (calambururi, omonimii, inventivitate lexicală, şi a rimelor, citate savante) sau a lui Leonid Dimov (acumulări fanteziste, bric-â-brac de obiecte desuete)? Sub lirismul funambulesc se ascunde o tandră poveste de iubire pe care poetul o divulgă abia la urmă de tot. Aşadar, mersul lui pe sîrma cuvintelor şi a imaginaţiei, ghiduşiile, micile absurdităţi urmuziene, versurile, farsele pentru cititorul naiv erau menite să disimuleze melancolia unui îndrăgostit părăsit, cu inima bolnavă nu numai de iubire nefericită, dar şi de năluci şi de fantasme. Cartea se încheie cu aceste admirabile (între atîtea altele la fel de frumoase) versuri, ce alcătuiesc un fel de epilog ca acela al ***Furtunii*** lui Shakespeare: *„ Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei / îmi iartă, cetitor, aceste rînduri risipite - / am zis că-s slove dezîndrăgostite / ce le-am scris cîndva pe Zidul Plîngerii | lovit cu aripa de îngerii / ce-au traversat oraşul aprins şi fulgerat / în care doar Infanta a existat cu-adevărat... //*

Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei / Deşi de rîs nu este masca / şi inima ascunsă, pudrată, travestită — / în cartea asta fiecare literă e-ndrăgostită, | iar celelalte făpturi vetuste, efemere, / nu sînt decît nişte himere — / arătări împietrite, de lavă, ca-n basme, / cu care mi-am doftoricit o inimă bolnavă de năluci şi fantasme. || Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei / Tu, cetitor, ce aste slove oricînd găsi-vei chip să le cobori / la cei ce-au fost odinioară - / afla-vei cumpănă povestea să-mi masori / cînd răsuflarea zeilor coboară?... || Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei // iar de te-am întristat cu shakespeariana-mi glumă, / mă iartă, cetitor cu ochii trişti - / nici nu exist, nici nu exişti - / adevărată nu-i decît povestea asta / cu uşi şi geamuri sparte ' unde te poţi adăposti pentru o noapte: || Unu doi trei, unu doi trei, unu doi trei / sau...". Prospero *dixit.* Traian T. Coşovei este, şi aici, ca şi în ***Ninsoarea electrică*** (deşi într-un registru complet deosebit), un poet remarcabil. Şi-a descoperit însă (să nu credem în aparenţa de burlesc a poeziei) o coardă sentimentală, pe care face, iată, puţină acrobaţie lirică.

(România literară, nr. 50, 1980)

„Cruciada întreruptă"

Pe cît îmi pot da seama, Traian T. Coşovei îşi începe recenta culegere ***(Cruciada întreruptă)*** cu poezii mai noi şi o încheie cu poezii mai vechi. Ultimul ciclu, ***Feciorul,*** aminteşte de atmosfera melancolică şi ironică din *l, 2, 3 sau...,* dezvoltînd-o într-un fel de proustianism liric, în care la suprafaţa memoriei ies, unul cîte unul, locuri şi lucruri trecute. Cîte un vers este aproape sentimental: *„S-a dus şi frumoasa coclează ce acoperea această toamnă de aramă veche".* Altele sînt tandru-insolite: *„ Tu, care treci prin inima mea ca o cursă ciclistă printr-un oraş de provincie".* Sau: *„ Un timp, am locuit printre agrafele tale de păr - / printre neînsemnatele tale prejudecăţi si superstiţii. /Printre parfumurile tale din care noaptea ies duhuri". E* vorba de nişte fantezii erotice, unele foarte frumoase, într-un stil galant şi inventiv, ca o cascadă de imagini şi sunete desprinsă de pe buza unei minunate *boite â musique.*

în celelalte cicluri, ***Locurile prin care am trecut*** şi ***Cruciada întreruptă,*** poezia lui Traian T. Coşovei se schimbă treptat, fără criză, nu şi fără tranziţie, amplificîndu-şi registrul, devenind tot mai fastuoasă şi sărbătorească în ton, cultivînd barocul delicat. Puntea de legătură o fac comparaţiile bogate, de o desuetudine voită şi plăcută, care vor da de aici înainte nota liricii sale rafinate şi elegante.

în locul metaforismului economicos, cu care ne-a deprins poezia modernă de sorginte barbiana, întîlnim o anume fluenţă a versului, o discursivitate generoasă bazată pe comparaţia prescurtată sau explicită (şi totuşi enigmatică), croită larg, ca o haină îmbelşugată. Aceste comparaţii extrem de originale constituie sîmburii generatori de lirism, care opresc despletirea vorbirii, fixînd-o în imagini memorabile: *„Erai toată o barcă pe Mediterana pohtelor mele"; „ Universul întreg va fi o ploaie de confetti în părul tău"; „Devenisem dintr-o dată /prizonierul unor cuvinte bătrîne (... şi cît zgomot făceau | cuvintele mele - ghiulele de paie trase la asediul Vienei...)"; „vei fi toată o farfurioară cu lapte pentru pisica flămîndă a dimineţii".* Ironia, rară, este mascată de acest ton aparent solemn: *„Prin rozul atît de bombon al înserării - / o armată de linguriţe încăierîndu-se pentru o înghiţitură de glorie".* Şi: *„ Dar, / aşteptîndu-te pînă tîrziu, — sufletul meu | devenise o grămadă de fiare vechi futnegînd un cîntec soldăţesc".* Din acest spirit care atenuează şocurile verbale, se naşte universul particular al poeziei lui Traian T. Coşovei, care mi l-a evocat nu o dată pe acela al picturii impresioniste, îndeosebi Pissaro şi Renoir, cu aerul ei nonşalant, de *week-end* perpetuu, cu graţia ei fermecătoare şi superficială, cu petrecerile într-o natură domesticită, cu dansurile de la Bougival şi Moulin la Galette, cu vîrtejul spumos de rochii, fracuri, gulere, pălării, manşete, cu jocurile ei inofensive: *„Şi totuşi / sufletul meu iese la iarbă verde, la hipodrom, pariază | supravieţuieşte lucind domino pînă seara tîrziu […] / îşi inventează propriile personaje abandonate în singurătatea memoriei".* Şi, iarăşi: *„Ne înşurubam încet în podeaua ringului de dans - / într-o apă verde, plină de trupuri, || (Fracul îmi venea ca turnat, - / desigur pălăria, ah, rochia ta măsluindu-ţi coapsele!) Pe scară, — / ne loveam de un parfum de mosc, ne împiedicam / de blănuri de samur, de regulamente organice, / de covoarele de coaţă împrăştiate de pasul tău... / Treptele se luminau să treacă o muzică ciudată / alunecînd pe lîngă noi".*

Cel mai profund şi original lucru scris pînă azi de autorul ***Cruciadei întrerupte*** sînt poeziile din ciclul titular. Ele accentuează toate notele existente pînă aici într-un lirism care devine conştient de arta lui: o artă a spectacolului. Nu emoţii directe, confesiuni, ci puneri în scenă: stări de spirit privite tandru şi ironic ca nişte sărbători ale sufletului, bogat drapate, îmbrăcate în veşminte somptuoase de gală. O poezie semnificativă mi se pare ***Spălătoria de cuvinte,*** unde, la sfirşit, e vorba tocmai de această căftănire a cuvintelor menită să farmece şi nu să rănească simţirea fragilei domniţe (iubită şi cititoare). Programul este antiarghezian: *„Aici, / In acest loc, în care m-am lăsat*

*amăgit de gura ta / mai roşie decît o decoraţie militară / (unde fiecare sunet poartă călimări la brîu - ori / e îmbrăcat în caftan boieresc) / **întinsă leneşă pe canapea** / domniţa mt mai suferă!".* O exuberantă minulesciană (nu străină nici de Nichita Stănescu din ***în dulcele stil clasic,*** nici de înălţările macedonskiene), plină de sonuri exotice, oceanice, şi de mireasma Asiei, este de exemplu vizibilă în poezia ***O îndepărtare:*** *„Se îndepărtau toate de mine, aşa cum lumea inconştientă şi / disperată întoarce spatele celui căzut / intre roţile tramvaiului / sperind să nu vadă - / un vapor care lasă în urmă ţărmul infirm, cheiul schilod, pămîntul / scufundîndu-se încet sub aşteptarea mea greoaie / sub ploaia de confetti, spirale multicolore şi alămuri, — / pachebot şi arcă tîrîtă prin deşertul de aer, / vislind cu coastele printr-o Atlantida eretică şi bănuită. // în cădere mi s-a năruit alcătuirea / şi umbra mi s-a încovoiat şi mi s-a umilit, - / de parcă s-ar fi spart o pagodă şi ar fi curs din ea / menuetul mătăsos al samurailor".* Cel mai izbitor lucru este tonul sărbătoresc al acestor poezii, imagistica feerică, strălucitoare, uşor artificială. Un pastel citadin şi nocturn din ***Atît de greu de spus*** poate fi citat în sprijinul impresiei: *„ Tîrziu, - /pe străzi, clnd oraşul se atinge / de coapsele fierbinţi ale nopţii, femei şi automobile / trec aurite de o nelinişte secretă, — / îngeri de păcură împing carusele luminate feeric /prin care se văd fiinţele strălucitoare din ţevile de neon / APR1NZÎND UN ÎNŢELES - ŞTERGÎND TOT -APRINZÎND UN ÎNŢELES, - / o caligramă fragilă, o ninsoare cu detergenţi / înzăpezind maşinile de spălat, — / acoperind străzile oraşului cu spumă trandafirie...".* Tablourile au contururi şterse, nesigure, în fond, poetul pictează proiecţia dorinţelor lui, înmulţită în oglinzi, ca un vis ce se spulberă. I-am parafrazat nişte versuri din ***Intr-o noapte, dacă este singură:*** *„Şi m-am gîndit că lumea aceasta / nu e decît o proiecţie a dorinţelor tale, / un vis spulberat între oglinzi paralele, infinite...".* Realitatea nu apare doar fragmentată, mozaicată, alcătuită, ca la impresionist!, din infime *pointes* de culoare, dar ca o pînză insesizabilă de aparenţe. Traian T. Coşovei este un poet al aparenţelor sensibile şi spumoase, fixate pe stampe rafinate, al jocului de umbre dintr-un teatru chinezesc. Lumea concretă e învăluită, mascată, descompusă muzical şi recompusă apoi din jerba senzaţiilor vizuale şi auditive.

Feericul, magicul, luminile rampei nu trebuie să ne împiedice să vedem fondul secret al acestei poezii, care este melancolic şi anxios *(„Plutea în aer un fel de nelinişte...").* Tristeţea poate fi dramatică, strigăt disperat care explodează cuvintele: *„Am deschis gura să strig, - aerul neliniştit / se învineţise în jurul cuvintelor mele / şiroind ca*

slngele dintr-o arteră - / (în timp ce tu mă traversai îndepărtîndu-te) am strigat / ca in somn, ca în moarte, umplînd aerul de sînge l mînjind pereţii cu măruntaiele cuvintelor... / (In timp ce tu alunecai din învelişul acela uşor, aerian / traversîndu-mă / îndepărtîndu-te). || Şi numai / o singurătate densă te acoperea plnâ Ia glezne". De sub crusta versului se aude uneori o voce patetică rostind un fel de lamento al unui hăituit existenţial: *„Auzeam ceasul ticăind pe masa de lemn - / auzeam la capătul coridorului secundele / trecînd podul suspinelor cu mersul împiedicat... | Ah, - goană şi vînătoare - l pîntec pictat cu motive rupestre! / Cît de mult aş fi vrut să traversez această aparenţă - / cit de mult aş fi vrut să fiu altceva — am strigat | şi In aceeaşi clipă m-am trezit / întins pe spate — | culcat pe propriul meu trup ca pe o masă de operaţie — / cu fiecare organ legat de o stea, / închis într-un cifru /ca un fetus ascuns într-o casă de fier; ghemuit, -/gata să exist, gata să sparg cu dorinţa mea de a fi / pereţii de fier / ca pe o coajă de ou şi să scurg / şi să mă sfărîm in cădere / de stîncile şi oceanele | care, odinioară, au născut zeii".*

Cruciada întreruptă este cartea originală, matură, a unuia din tinerii poeţi cei mai înzestraţi de azi.

(România literară, nr. 42, J982)

„Poemele siameze"

„Nu am limbaj. Numai imagini, analogii, simboluri", spunea poetul şi eseistul englez de origine irlandeză Yeats, distingînd, laolaltă cu mulţi moderni, limba poeziei de limba uzuală. Această distincţie a trecut totdeauna în ochii comentatorilor drept regula principală a liricii din ultima sută de ani. Procedee inovatoare, jocuri de cuvinte, interlingvism, „obscuritate" au existat şi odinioară în poezie, dar, cum spune George Steiner, reluînd discuţia în ***După Babei,*** astăzi, *„energiile de tăinuire sînt de o specie cu totul nouă. Poemul apasă asupra hotarelor limbii. El acţionează nu în cadrul limbajului public, ci împotriva lui"* (traducere de Valentin Negoiţă şi Ştefan Avădanei). Traian T. Coşovei a ales cuvintele lui Yeats ca motto pentru întîiul ciclu, titular, din noua lui carte, *Poemele* ***siameze,*** apărută la *Albatros* prin grija Gabrielei Negreanu. (Cronicarii literari menţionează rareori numele redactorilor de carte şi atunci, mai ales ca să le reproşeze faptul de a o fi publicat! Dar redactorul e un colaborator necesar al scriitorului şi merită mai mult decît reproşuri de conjunctură, tendenţioase sau nefondate. Poetă ea însăşi şi eseistă, Gabriela Negreanu a editat în anii din urmă cîteva din cele mai bune volume de

versuri, ale tinerilor). Ca şi în cărţile anterioare, Traian T. Coşovei este un poet inventiv, cu harul imaginii graţioase şi insolite, melancolic şi tandru,"sentimental şi plin de umor. Scriitura fină, delicată, totuşi nu lipsită de forţă, face versurile memorabile. Citez aproape la întîmplare: *„ Şi-o singură frunză gîtuie cu verdele ei / dulceaţa unui strigăt"* sau: *„ Gura mea se deschide o subsuoară de pasăre fără să înghită nimic"* sau: *„ Un firicel de praf adormit pe-o cratiţă roşie, nouă, strălucitoare "* sau: *„ Iar eu, pe pămînt, la umbra ta aş fi vrut să adorm / ca un zăvor sub dulceaţa flăcării de sudură "* sau în sfîrşit: *„ şi-n timp ce fericirea (i se lipeşte de trup ca o cămaşă transpirată".*

Aceste comparaţii explicite şi totuşi enigmatice pot fi întîlnite în toate poeziile lui, ca un fel de motoraşe generatoare de lirism. Nu există obscuritate, propriu vorbind, ci numai ambiguitate. Poeziile sînt misterioase şi totodată clare. Motivele, de ordin sentimental, sînt învăluite în atmosfera unei limbi bogate, sărbătoreşti, fermecătoare: *„iată-mă adormit şi binemirositor aşadar, în grădina de vară - / cu urzicile şi scaieţii şi florile de mentă, / în timp ce soarele decade ca o mare putere maritimă / şi tu mănînci un profiterol cu delfinul la cofetăria din colţ /umilinţa abjectă a clipei de-acum în care îşi îneacă iluziile / toate resturile şi toate cutiile de conserve ale trecutului".* Majoritatea eroticelor sînt astfel de cîntece, impregnate de o tristeţe nedefinită, „romanţe" subtile, rafinate, cuceritoare prin autoironie: *„Ninge pentru ultima oară anul acesta - / un frig singeros taie nasurile boierilor albi ai zăpezii / şi fiecare fulg e-un înger căzător bubuind pe-acoperişuri, / E-un păcat ce apasă. O lene geroasă născătoare de umbre şi visuri. // Acum aş putea să mă văicăresc -neştiut de nimeni, / ca o dubă de cîini vagabonzi aş putea să dispar cu lira mea veninoasă şi rea".* Jocul cuvintelor e magistral: *„Nici o maşină de scris nu te putea zugrăvi pe tine. /Se spune că albul braţului tău nu mai încăpea în pielea nici unui cuvînt. / Şi-n timp ce te legănat toată ca o mărgică tăcută / la gîtul sucit al elocvenţei, / eu nu eram decît o vorbărie la modă - / o clevetealã intelectuală şi cioclopedică răsfrîntă în ceşti de cafea / şi trădată de urechile de măgar ale cuvintelor".* Oricît de simple ar părea versurile, ele implică un travaliu cultural secret, sînt îmbibate de aerul unei anumite lirici, care, de la simbolişti la contemporani, caracterizează sensibilitatea noastră cea mai vie. Aceste observaţii sînt valabile pentru majoritatea versurilor din carte.

Cu unele nuanţe, *Poemele siameze,* de Ia început, conţin indicii pentru o stare de spirit obosită, vădit melancolică. *„De-acum nu mai sînt"* este leit-motivul unei sensibilităţi anesteziate, care îşi asociază

crepusculuri fastuoase, veri *„pe sfîrşite"* ca *,,o umbră sîngerîndă in aşteptarea întunericului",* cînd *„noaptea-i pe aproape".* Lirismul lui Traian T. Coşovei nu este din speţa celui direct confesiv. L-aş numi spectacular. Poetul închipuie spectacole ale sufletului, mici scene şi tablouri aparent fanteziste, pe care le scaldă în lumina multicoloră a unor reflectoare invizibile. Tonul diferă întrucîtva în ciclul ***într-o cameră de hotel,*** deşi nici de aici nu lipsesc poemele de atmosferă voit desuetă ***(Vechea terasă de vară:*** *„jumulesc de pene pălăriile altui veac").* Stilul e parcă mai economicos, aproape telegrafic şi cu un accent impersonal pe alocuri. Cîte un motiv bacovian, prelucrat, se iveşte pe neaşteptate în urzeala discursului: *„şi plouă strimt /şi plouă fără speranţă / şi gîtul tăiat al ferestrei mă priveşte cu un ochi".* Invenţia lirică e insolită, senzuală, amintind de M. Cărtărescu: *„Pînă şi în patul iubitei, / dorinţa ta aşază un amplificator pentru foşnetul cearşafului. / Noaptea pînă şi oraşul era pentru tine o blană de pisică / electrizată de bastoanele de ebonită ale vardiştilor".* Sau fronda spumoasă: *„ Tu ai putea îndupleca o nouă eră glaciară - / Cu şarmul tău / ai putea face ocolul pămîntului în optzeci de zile".* La origine e Minulescu, pe care poezia tînără de astăzi îl redescoperă într-un mod uimitor. Se prea poate ca, în felul acesta, să reîncepem a preţui un poet prea legat de mucavaua decorului de la 1910-l920, citindu-l cu amuzament retrospectiv. Moda „retro" - existentă la Traian T. Coşovei în /, *2, 3 sau...,* ca şi la alţi tineri poeţi - prieşte celui mai extravagant dintre simbolişti. Sigur că, la M. Cărtărescu, Florin laru sau Traian T. Coşovei, minulescianismul e contrafăcut din unghi juvenil-critic: *„Eu, aici sînt june. O balenă albă într-un estuar de linişte. Un superstar, - / un cruciat al ideii sfinte de Coca-Cola. Şi de blue-jeans. / Un misionar al spaţiilor verzi, democratice. / Un obiectiv survolabil. / Un individ, adică nimic, / O zecimală In cifra ta de afaceri. / Unul căruia i se recomandă întoarcerea la natură. /Şi motociclismul, autostopul - /şi budismul zen. Adică nimic. //Sînt şi eu un june. / Hei, fraţilor, - uitaţi-vă la mine.'"* Dar faconda pare aceeaşi, în fine, ***întoarcerea bumerangului*** conţine şapte poeme; cheag pentru un viitor volum, mult mai „abstracte" şi enumerative, despre care numai cu greu îmi pot face o idee acceptabilă. Arta poetică sugerată la un moment dat indică o atitudine de protest contra retoricii: *„Aidoma broaştelor care îşi înghit progeniturile / cuvintele singure nu nasc nimic. // Şi înghit sunetele, degustă plescăitura şi-atît. / Şi înţelesul lor nu e mai mult decît o pungă plesnită / în întunericul unei săli de cinema..."* Dar retorismul e de fapt particularitatea principală aici, unde imagistica s-a rarefiat şi elocvenţa este în mediul ei. *„O gură de zăpadă ţi-ar*

vorbi în numele frigului, / dar tu te aperi cu zgura, / cu ţigla roşie pisată mărunt, presărată pe lucruri / Incit nimic nu îngheaţă sub vrajă", etc. Aspectul limbii este instrumental, nu substanţial, de unde şi impresia de discursivitate, încă o dată, nu ştiu dacă poezia lui Traian T. Coşovei va părăsi imaginile, analogiile, simbolurile, la care se referea mottoul din Yeats, şi care i-au făcut pînă azi bogata originalitate, pentru abstracţiile retoricii. Judecînd 'după cele şapte poeme finale, aşa s-ar crede. Vom trăi şi vom vedea.

(România literară, nr. 42, 1983)

„în aşteptarea cometei"

Nu e totdeauna vina criticii că se repetă: cînd poeţii înşişi se repetă, ce poate face critica? în a cincea carte de versuri a lui Traian T. Coşovei (sau în a şasea, dacă punem la socoteală şi volumul colectiv *Aer* ***cu diamante),*** intituiată, la fel de inventiv ca şi precedentele, ***în aşteptarea cometei,*** aproape jumătate din numărul poeziilor constituie o reluare nedeclarată (uneori cu modificări de detaliu, alteori fără) după ***Cruciada întreruptă*** şi ***Poemele siameze;*** cît priveşte ineditele, ele ni se înfăţişează în maniera deja cunoscută, fără un spor perceptibil de o natură oarecare, mai degrabă cu minusuri la capitolul prospeţime. Această batere a pasului pe loc n-ar trebui să ne îngrijoreze, dacă ne-am referi la cazul particular al lui T.T. Coşovei ori al altuia (e, în fond, inevitabil şi firesc să înregistrăm inegalităţi, emisia poetică fiind, ca orice fapt vital, inegală şi contradictorie), dar ea devine semnificativă, dacă o privim în general, ca pe un fenomen al poeziei tinere (şi nu numai). Explicaţiile, mai multe, nu schimbă cu nimic lucrurile.

T. T. Coşovei s-a manifestat, de la ***Ninsoarea electrică*** de acum aproape opt ani, ca un sentimental *(„ cu o bătaie de inimă era să dărîm totul"),* trubadur modern, galant, fantezist şi melancolic, poet de facondă minulesciană, jubilativ şi anxios, comentîndu-şi cu umor elanurile retezate, fără a părea că pune totuşi ceva la inimă, mai curînd cu capul în nori şi nepăsător decît resemnat sau revoltat. Caligraf al realului, magician distrat şi jongler de imagini, care plouă în versuri ca nişte confetti strălucitoare, autorul ***Aşteptării cometei*** scrie poezia cea mai puţin „referenţială", adică realistă a generaţiei lui, şi poate, de aceea, şi cea care a apărut imediat acceptabilă, în ea, nimic iritant, în pofida unui subtext lunecos, în care poţi citi ce vrei; din contra, un evident dar al expresiei, un răsfăţ, aproape, al fanteziei, vervei şi spontaneităţii, ca la puţini alţii dintre congeneri, şi o senzualitate a scriiturii.

pe care trecerea anilor a atenuat-o într-o foarte mică măsură. Trei mi se par a fi caracteristicile acestei lirici atrăgătoare şi nu lipsite de profunzime: tonul sărbătoresc, arta spectacolului şi o surdă, incurabilă melancolie.

Cea dintîi poate fi ilustrată, fără greutate, cu felul în care drama lăuntrică sau sfîşietoare sînt camuflate de nu ştiu ce exuberanţă imagistică, broderie spumoasă de metafore, care cade ca o spumă peste sîngerările inimii: *„începusem să pierd, /ştiam chiar să pierd frumos / (întîi trupul aurit de o nelinişte fără margini, apoi cuvintele tale pe care dintr-o-dată / nu le mai puteam străbate | cu nervul subţire al dragostei). // Pierdeam frumos jumătate de nor / Iţi acoperea deja umărul sting / pe care U ridicai adesea la întrebările mele | aş a cum coboară pasărea de fier crescută pe umărul drept | al celui aidoma căruia nu voi mai fi niciodată. || Să încercăm - i-am spus, | să încercăm să prefacem această ploaie / într-un aer străin de respiraţia noastră. / Să încercăm să prefacem această inimă | într-un aer străin, necunoscut pasării de fier. //Şi iată acum o ceaţă foarte caldă şi foarte verde / ridicîndu-se deasupra mea în coridoarele de piatră prin care alergam îngrozit / (o ceaţă ca un inel de aur în care mă strîngeam de la naştere l şi care acum se ridica deasupra mea foarte repede) | încît puteam să văd pînă departe mari alergări ale norilor / deasupra unei mări care îţi purta trupul ca pe un steag alb l spre marile stînci fosforescente ridicate de valuri... l încît puteam să te văd lovind cu solzii sîngelui vechi aşezări scufundate, ~ / încît puteam să văd pînă departe / cele patru cămile care trăgeau inima mea în patru părţi deodată".*

Impresia pe care o lasă acest lirism fastuos este aceea a unei picturi cu ajutorul hieroglifelor. Poetul are emoţii decorative şi o simţire stilizată. Ceea ce ne reţine nu e adevărul ori adîncimea, ci spectacolul însuşi al sentimentelor, gestul nonşalant prin care ele sînt expuse, scoase adică la vedere sub luminile rampei: *„Saltele, perne de plastic, sticle golite de sens, caroserii învechite, bidoane - / lucruri pe care marea le aruncă pe ţărm ca pe nişte organe respinse. | Grefe eşuate, transplanturi ce prelungesc viaţa unei / raze de soare sfărîmate de brăţara ceasului meu - încă o clipă, l atît cit îmi trebuie să încuviinţez aducerea cafelei, / lansarea unei rachete luminoase, trecerea | prin zidul de plumb. // Şi tu nu vorbeşti. Şi pereţii oraşului în care am intrat / au albeaţa obrazului tău - | O, carnea se luminează. Ea poate fi privită cu ochii, / cu dinţii, cu mai multe l rînduri de fălci ascuţite. || Ceva mai departe de adevăr, spre seară, evenimentele / au încetineala unei catastrofe aviatice. | Te-ntinzi în scaunul de nuiele. Respiri. Luna,*

deasupra, / eun şef de trib prăbuşit sub propriile-i combinaţii eterice | (îi vom sorbi răsuflarea cu o trestie / strecurată prin şipcile duşumelei)" Nu atît insolitul asocierilor caracterizează maniera poetului, cît, aşa zicînd, disponibilitatea lor, libertatea cu care cuvintele se atrag ca să se unească în mari constelaţii verbale, ce nu trebuie analizate în detaliu, ci receptate global, ca nişte ploi de stele căzătoare pe un cer de august. Ochiul şi urechea se bucură deopotrivă de aceste jocuri de artificii, care nu pier însă în clipa strîngerii, ci, lasă dîre fumurii persistente în noi.

Din ***în aşteptarea cometei*** (acum îmi dau seama că titlul m-a molipsit de boala analogiilor selenare) putem desprinde, ca şi din celelalte culegeri, versuri sau fragmente care poartă pecetea inventivităţii lui T.T. Coşovei. Iată cîteva care mi-au plăcut foarte mult: *„ Oraşul fierbe mai departe / în oala cu presiune a cartierelor dosnice, unde / deodată, porţile stadionului se deschid şi lumea / se întinde ca o apă vorbăreaţă pe străzi"; „Cu ochii lipiţi de gaura cheii / ai văzut muzele înarmate cu tîrnăcoape şi găleţi / văruind cel mai roz întuneric"; „ Ore dulci in lenea cu pisici a pendulei ~ cînd frigul | e mai pur şi-n depărtare tremură | doar tipării electrici ai şinelor de tramvai".* Multiplicitatea senzaţiilor ce se amestecă în aceste moderne sinestezii este absolut remarcabilă, ca şi impresia de oniric pe care ne-o lasă de fiecare dată „realitatea" evocată de versurile lui T. T. Coşovei. în fine, dacă zgîriem cu unghia fardul acesta superficial, dăm de o bine ascunsă nelinişte. Poetul e, în definitiv, un melancolic şi chiar un angoasat, cu frica morţii în sîn, închizînd ochii ca să nu vadă urîtul din lume. într-o poezie ceva mai veche el îşi prescrie singur (şi numai pe jumătate ironic) leacul pentru această stare de spirit: *„Pînă şi în patul iubitei / dorinţa ta aşază un amplificator pentru foşnetul alb al cearşafului / Noaptea, pînă şi oraşul era pentru tine o blană de pisică / electrizată de bastoanele orbilor. // Dar destul cu toate acestea - renunţă la castelele din Spania! / Respiră adine aburii supei, îngroapă-ţi mîinile adine / în perlele verzi ale mazărei, adaptează-ţi metabolismul / după orarul de vară - / ignoră şiragul de mere adormit în ferestre ca un abur de miez acrişor - / sfidează cutia poştală, scrisorile nedesfăcute - | izbeşte cu pumnul ceasul deşteptător, telefonul, robinetul, tubul cu pastă de dinţi. / Sări cu picioarele pe scoica de tablă a conservei, / linge-te pe bot la gîndul perlei dinăuntru, / stîlceşte în bătaie cîmpii - | adormi privind umbra unui avion / ca o albeaţă în ochiul albastru al cerului, - | întoarce-te liniştit pe partea cealaltă... || Pentru azi nu mai ai nici o poliţă de plătit".*

(România literară, nr. 17, 1987)